

Ivancsó István

Az „egységes éneklés” problematikája a magyar görögkatolikus egyházban, a XX. század első felében

1. Bevezetés

Ivancsó István görögkatolikus pap, teológiai tanár (Nyíregyháza, Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola).

A magyar görögkatolikus egyházban 1862-ben jelent meg nyomtatásban Roskovics

Ignác *Óhitű* énekeskönyve,¹ amely már valódi magyar nyelvű énekeskönyv volt. E mű az előtte kiadott imádságos könyvektől annyiban jelentősen eltért, hogy már nem csak egyéni imádságra használhatták a híveink, hanem a szertartások végzésébe is be tudtak kapcsolódni általa a XIX. század közepén.

Viszont kottákat még nem tartalmazott, így a szép, egységes éneklést egyáltalán nem tudta elősegíteni. Arra pedig még 1906-ig kellett várni, hogy megjelenjék a Boksay-Malinics *Irmologion*, amely már kottás mű és a magyar nyelvű változatával elősegítette az egységes éneklés folyamatát. Ugyanis a kántortanító-képzőben tananyag, illetve tankönyv volt nem csak Ungváron, hanem később Hajdúdorogon és Nyíregyházán is. Így ha az egyszerű nép nem is ismerte a kottát, de legalább a kántorok megtanulták belőle a pontos éneklést, és így elkezdődhetett az egységes éneklés folyamata.

Ehhez már csak az kellett volna, hogy a kottás énekeskönyv szövegeinek prozódiaja is alkalmazkodjék a magyar beszédhez, illetve kiejtéshez. Vagyis az, hogy az ősi szöveget kövesse a magyaros dallam. Ennek elérésére meglehetősen nagy *sajtvita* bontakozott ki a magyar görögkatolikus közéletben a XX. század első felében. Ez a folyamat oda vezetett, hogy az egyházmegyei liturgikus bizottság (1918 és 1935 között) kidolgozott egy új, a régi szövegeket megtartó, de magyaros dallamokat tartalmazó új *irmologiont*. Sajnálatos módon azonban ez nem jelent meg nyomtatásban.

Közben pedig átmeneti megoldásként megjelent Krajnyák Gábor budapesti paróchus fordítói munkálkodásának eredményeképpen az *Általános nagy énekeskönyv* (1928-ban), amely annyi újítást tartalmazott —és éppen az egységes éneklés érdekében—, hogy a szövegbe szünetjeleket iktatott be, és így a dallamokat ismerő hívek tudták, milyen beosztásban megy az éneklés. A mai napig ezt a beosztást követik az újabban kiadott énekeskönyveink.

¹ Mivel a fellelhető összes liturgikus kiadványunkat feldolgoztam két kötetben, a következőkben ezekre csak rövidítve utalok: *Dokumentáció I.*, illetve *Dokumentáció II.* Az első kötetem címe: *Görög katolikus liturgikus kiadványaink dokumentációja I. Nyomtatásban megjelent művek*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 14.), Nyíregyháza 2006. A másodiké pedig: *Görög katolikus liturgikus kiadványaink dokumentációja II. További művek. Kiegészítések. Kiadatlan művek*, (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 19.), Nyíregyháza 2008.

Az 1950-ben Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök által felállított Nyíregyházi Görög Katolikus Hittudományi Főiskola és Papnevelő Intézet is igyekezett orvosolni a helyzetet. A szakképzett énektanárok munkálkodásának és *kottáinak* következtében legalább a papnövendékek elsajátították az egységes éneklést, különösen az úgynevezett „nyíregyházi dallamot”, amely mostanra már meghonosodott a magyar görögkatolikus egyházban.

Eme bevezetőként felvázolt gondolatmenet alapján kívánom előtárni a mondanivalómat az „egységes éneklés” problematikájáról a magyar görögkatolikus egyházban.

2. Az első énekeskönyveink

A már említett első, 1862-es kiadású Roskovics-féle² énekeskönyvünk után Danilovics János szerkesztett egy újabb énekeskönyvet,³ *Általános egyházi énekeskönyv* címmel. Ennek azért volt kiemelkedő jelentősége, mert egyrészt még bővebb volt, mint az előbbi, másrészt pedig a hajdúdorogi, kilenc tagú fordító bizottság⁴ munkálkodásának utolsó darabjaként tekinthető: először a Liturgikont fordították le (1882), majd az Euchologiont (1883). Aztán egy kötetben megjelentették a Bazil liturgiát, az Előszenteltek liturgiáját és az egyházi zsolozsma többi részét (1890), végül megjelent a Danilovics-féle énekeskönyv is (1892). Tehát ez utóbbit sem egy személy fordította. A XX. század elejére is átnyúlt a használata (sőt egyes helyeken a század derekáiig is használták).⁵ Szép méltatás készült róla 1943-ban: „A Danilovics-énekeskönyv a Roskovics-féle »óhitű« hiányosságait igyekezett pótolni főleg az ünnepi részben, mely Roskovicsnál még igen hiányos volt. 1893 után több mint harminc éven át egyedül uralta kléroszainkat. Nagyobb teljességre, szöveghűsége, hittani pontosságra, főleg pedig magyarosságra való törekvése sok részben sikeres volt, bár ez utóbbi szempontból a népies kifejezések keresése olykor már ártott is neki.”⁶ Valóban, ennek a könyvnek az a jelentősége, hogy a szertartások végzéséhez megadja a liturgikus szövegeket a teljes liturgikus évre, mégpedig az eddigieknél gazdagabban. Olyan könyvet kaphattak tehát a kezükbe a magyar görögkatolikus hívek, amellyel a szombati és a vasárnap alkonyati istentiszteletet

² *Ó hitű imádságos és énekes könyv, az egy szent közönséges apostoli anyaszentegyház napkeleti vagyis görög rendje szerént görög-katholikus keresztények lelki épületére.* Fordította és kiadta ROSKOVICS Ignác hajdu-böszörményi görög-kath. lelkész. Debreczen. Nyomatott a város könyvnyomdájában. 1862. — Leírását és bemutatását lásd: *Dokumentáció I.* 11–32.

³ *Görögszertartású általános egyházi énekeskönyv a hozzávaló imákkal.* A görög-katholikus hívek lelki háznára. Fordította és kiadta: DANILOVICS János, hajdu-dorogi püspöki vikárius. 1892. Debreczen, Nyomatott a város könyvnyomdájában 1892. — Leírását és bemutatását lásd: *Dokumentáció I.* 139–184.

⁴ Ezt részletesen bemutattuk: *Az 1879-es hajdúdorogi liturgikus fordító bizottság és tevékenysége.* (Athanasiana Füzetek 1) Nyíregyháza 2000.

⁵ Összesen 14 kiadást ért meg: 1893, 1893, 1897, 1899, (az 5. kiadás hiányzik), 1903, 1905, 1906, 1907, 1907 (ismét!), 1908, 1910, (a 13. kiadás hiányzik), (a 14. kiadás nem tartalmaz évszámot). Sőt, Krajnyák Gábor a 10. kiadást átdolgozott formában ismét megjelentette 1920-ban.

⁶ KOZMA J.: „Szeretési könyveink magyar fordításai IV”, *Görögkatolikus Szemle* XVIII (1943) 4.

és a vasárnapi reggeli istentiszteletet együtt énekelhették. Ugyanez érvényes az ünnepekre is. Továbbá együtt végezhatték még a különleges, ritkábban előforduló istentiszteleteket is. Ez a könyv tehát elsősorban énekeskönyv volt, mely a szertartások közös végzésére szolgált.

Bár egy kissé korábban jelent meg Melles Emil imakönyve *A dicséret áldozata* címmel,⁷ párhuzamosan voltak jelen egyházunkban. A könyv tartalmának áttekintése igazolja, hogy bár nagy része magánimákat tartalmaz, egyházunk szellemének megfelelően sok szertartási részlet is van benne, illetve a magánimádságokat is a szertartási imák irányítják. Mindenesetre, érvényes az utolsó kiadásban lévő megállapítás: „Az imakönyv kiadásával csaknem egyidejűleg jelent meg néhai Danilovics János kanonok, hajdúdorogi püspöki külhelynök-től a szentmisén kívüli nyilvános istentiszteletek énekeinek gyűjteményes könyve. A két munka mintegy kiegészíti egymást.”⁸ Tehát Melles Emilé nem sajátos értelemben vett énekeskönyv volt, de öt kiadásával⁹ fontos szerepet játszott görögkatolikus egyházunk életében.

Voltak tehát énekeskönyvek, magyar nyelven lehetett belőlük énekelni a szertartásokat, de még nem volt hozzájuk kotta. Azonban nem sokáig kellett várni arra, hogy ez is megszülessék.

3. Az 1906-os *Irmologion*

Az általánosan ismert *Irmologion* —Boksay János és Malinics József műve— elkészítése 1902-ben kezdődött és 1906-ra fejeződött be, mert ténylegesen akkor jelent meg. És ami számunkra különösen is fontos: az ószláv nyelvű mellett *magyar változata* is volt.¹⁰ A centenáriuma alkalmából rendezett ungvári nemzetközi konferencián sokféle szempontból méltatták a valóban jelentős művet.¹¹ Ugyancsak méltatták a Nyíregyházán tartott liturgikus szimpozionon is.¹²

⁷ *A dicséret áldozata*. Gör. Szert. Kath. Imakönyv. Fordította és összeállította: MELLES Emil. Eger. Az Érsek-lyceumi nyomdában. 1883. — Leírását és bemutatását lásd: *Dokumentáció I.* 69–98.

⁸ „Előszó”, in MELLES N. G.: *A dicséret áldozata*. Budapest 1941⁵. 3.

⁹ 1883, 1890, (a 3. kiadásban nincs évszám), (a 4. kiadás hiányzik), 1941.

¹⁰ *A munkácsi görög katolikus püspöki egyházmegyében használt és megállapított egyházi közénekek* — A Munkács egyházmegyei püspöki főhatóság jóváhagyásával a magyar ajku hívek használatára — Hangjegyekre alkalmazta és összeállította BOKSAY János székese gyházi karnagy és MALINICS József — Szerzők sajátja, minden jog fentartásával. Kapható szerzőknél Ungvárt. — Leírását és bemutatását lásd: *Dokumentáció I.* 231–244.

¹¹ Saját magam is készítettem előadást a konferenciára, mely ukrán fordításban jelent meg: „Ірмологіон Бокшай-Малинич в Гайдудорозькій єпархії” in Ігнатишин, В. (ред.), *Простопініє — наша спільна спадщина. Матеріали конференції Присвячено сторічному Ювілею першого друкованого видання «Церковного Простопінія» о. І. Бокашя*. Ужгород 2007.

¹² Ennek a teljes anyagát is kiadtuk, benne a művet bemutató előadásom szövegével: „A Boksay-Malinics *Irmológion* a Hajdúdorogi Egyházmegyében”, in IVANCSÓ I. (szerk.): *Liturgikus örökségünk VI. A Boksay-Malinics Irmológion megjelenésének 100. évfordulója alkalmából 2006. november 16-án rendezett szimpozion anyaga*. (Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tan-szék 16.) Nyíregyháza 2006. 13–32.

Dr. Firczák Gyula munkácsi megyéspüspök egyértelműen jelezte: a könyv kiadásával az a célja, hogy egyöntetűvé váljék az éneklés. A kifejezést ismételtelen is használja a körlevelében: „Legbecsesebb örökségünk, ősi szertartásunk díszét, egyházi közénekeinket a hagyomány tartotta fenn ... Az ősi dallamtól azonban ... sok eltérést tapasztaltunk. Feltétlenül szükségesnek mutatkozott, hogy egyházi közénekeinket ... visszaállítsuk ..., hangjegyekbe foglaljuk, hogy azok *egyöntetűen énekeltesenek* széles egyházmegyénkben és régi magasztos épségökben adassanak át az utókornak. Ezen célból már négy év előtt megbízott volt székesegyházam karnagyát és éneklészét, hogy szigorúan szem előtt tartva az egyházmegyénkben használt melódiákat, írják össze hangjegyekben összes egyházi közénekeinket. Az illetők nagy gonddal és lelkiismeretes körültekintéssel elkészített munkálatát, mely összes egyházi énekeinket *ó-szláv és magyar nyelven* tartalmazza, szakértők által megbíráltattam, és alapos észrevételek figyelembevételével helyesbítettem. E két mű kinyomatása kezdetét vette.”¹³

A püspöki szándék aztán még nagyobb nyomatékositást nyert, amikor konkrét rendelkezéseket, gyakorlati utasításokat és előírásokat adott a könyv használatára vonatkozóan: „Felhívom azért Nagyontisztelendőségeket, hogy ezen hangjegyes művet szerezzék meg úgy anya-, mint fiókegyházaik templomai részére és utasítsák kántoraikat, hogy egyházi közénekeink éneklésénél és az iskolában való tanításánál ahhoz szigorúan alkalmazkodjanak, mert az attól való eltérést —amidőn egyházi közénekeink *egyöntetűségét* akarjuk előmozdítani és biztosítani— megtorlás nélkül nem hagyhatnám ... Végül elrendelem, hogy ezen hangjegyes énekes könyvek a jövő 1906–1907. tanévtől kezdve úgy a papnevelő-, mint a fi- és nőképző-intézeteinkben az egyházi közének tanulásánál rendes tankönyvül használtassanak, melyet minden egyes növendék köteles a maga részére megszerezni.”¹⁴ Jelen kellett tehát lennie az *Irmologion*nak gyakorlatilag minden templomban. Az iskolákban pedig azonnal tananyagává vált.

Az éneklést egységesíteni szándékozó *Irmologion* kiadásával azonban még nem oldódott meg minden nehézség: nem lett azonnal egyöntetű az éneklés. Sőt, a püspöki körlevél rendelkezése magas szintet állapított meg és írt elő a papság és a kántortanítók számára. Ezt kifogásolta az egyik papunk: „A püspöki magas kormány egy nagy követelményt kívánt megoldani —az *egyöntetű éneklést*— a hangjegyes Énekkönyv közrebocsátásával ... Igaz, több van egy könyvvel, de a követelmény kielégítésétől ép oly távol állunk, mint ha az a könyv nem is léteznék.”¹⁵ Azzal indokolta kemény szavait, hogy a kántortanítóképzőben tanuló leendő kántorok nem ismerik a kottát. Ezért javaslatot terjesztett elő egy póttanfolyam rendezésének szükségéről, ahol a jelöltek az egyházmegye

¹³ „3243:1906. sz.”, in *Munkácssegyházmegyei Körlevelek V* (1906) 27.

¹⁴ *Ibid.* — Datálása: „Ungvár, 1906. május 16.”

¹⁵ Orosz Pál ajaki esperes-paróchus 426/1906. számú, 1906. november 13-án kelt levele Danilovics János hajdúdorog kühlhelynöknek. — *A Hajdúdorogi Kühlhelynökiség Levéltára*, 6. doboz, 2. csomó.

segítségével megtanulhatnak a kottát, mert „a hangjegyek nem ismerése miatt ezt az egységre jutást elérni képtelenek”.

Mindenesetre, Firczák püspök egy következő körlevelében megerősítette az előző rendelkezéseket, és —meglehetősen erős hangsúllyal— kötelezőnek írta elő az *Irmologion* használatát: „Ismételten felhívom Nagyontisztelendőségeket, hogy utasítsák kántoraikat, illetve kántortanítóikat, miszerint egyházi közénekeinknek a szertartásokon való éneklésénél és azoknak az iskolában való tanításánál az újonnan kiadott hangjegyes műhöz szigorúan alkalmazkodjanak”.¹⁶

Azonban ez sem járt olyan megnyugtató eredménnyel, hogy teljesen egységesé vált volna az egyházi éneklés. Sőt! A mű és a körlevelek megjelenése után bő egy évtizeddel már a sajtóban indult el az egységes éneklésre való törekvés érdekében folytatott vita.

4. Sajtóvita az egységes éneklésről

Reskó János jelentkezett először egy írással a magyar görögkatolikus sajtóban (1918-ban), amely éppen az *Irmologiont* bírálva hatol mélyebbre az egységes éneklés kérdéskörében. Biztos, hogy meg kellett állapítani: bár megjelent ez az alapvetően fontos mű, mégsem lett sokkal egységesebb az éneklés a szertartásokon. Ő maga két okát látta ennek. Az egyik az, hogy a kántortanítók a képzésük folyamán a szertartástant és a tipikont veszik a legkevésbé komolyan. A másikat ugyanilyen komolynak látta: „Kántoraink semmibe veszik a főhatóságok ama rendelkezését, hogy a hivatalosan kiadott »Egyházi Közénekek« dallamaihoz ragaszkodni kell. (És itt a lelkészek is hibásak, részben, mert a püspöki körleveleket a kántor-tanítóknak —legalább tudomásom szerint— soha nem mutatják meg, s így nagyon sok kántor —legtöbb— arra hivatkozik, hogy ő erről nem tud, nem is hallott.) Az »Egyházi Közénekek« sok helyen a papi irodában, sok helyen az iskolai szekrényben van elhelyezve megérkezése óta, csak nem a templomban, vagy ha ott van is, belepte a por és a penész.”¹⁷ Reskó —a szakember szemével tekintve— megállapította, hogy a műben nagyon sok a hiba, különösen a magyarban. De ez szerinte még nem ok arra, hogy a kántorok félredobják és a maguk tudása, helyesebben nemtudása szerint rontsák el a szép énekeket. — Hogy ne csak bíráljon, hanem irányt is mutasson, három pontban foglalta össze a tennivalókat. Elsőként azt javasolta, hogy a szertartástant és tipikont oktatását komolyan kell venni, megreformálva az egész kántorképzést. Másodszor azt, hogy a három egyházmegye (Munkács, Eperjes, Hajdúdorog) hozzon létre egy közös bizottságot a helyzet javítására. Harmadikként pedig azt, hogy ennek alapján „a lehető legszigorúbban meg kell követelni az egyházmegyék minden lelkészétől és kántortanítójától, hogy a szertar-

¹⁶ „10:1907. sz.”, in *Munkács egyházmegyei Körlevelek I* (1907) 1–2. — az intézkedés keltezése: „Ungvár, 1907. január 2.”

¹⁷ TISZAHÁTI (TEMETŐ J.): „Egyházi énekeinkről”, *Görög Katolikus Szemle* LI (1918) 22.

tásokat szigorúan az előírások szerint végezzék”. A felállítandó bizottságnak a kántortanítók számára pedig hangsúlyoznia kell, hogy ők „az egyházi éneket volnának hivatva egyöntetűvé tenni, még pedig úgy a magyar, mint a szláv nyelvűt, alapul véve a Boksay—Malinics és az eperjesi egyházmegye enemű munkáit”.¹⁸

Mosolygó József 1923-ban komoly bírálattal illette a meglévő *Irmologiont*, főleg azért, mert a magyar kötet a szláv dallamokat és a szláv kiejtést követi, s ezért nem megfelelő. Azt elismerte, „hogy a Boksay—Malinics-féle énekeskönyv nagy befolyást gyakorolt a munkácsi egyházmegye közénekeinek egyöntetűségére, sajnos azonban a szerzők magyar kiadású munkája nemcsak, hogy elő nem mozdította, de határozottan visszatartotta idáig magyar egyházi közénekeink fejlődését”.¹⁹

Az egységes éneklés kérdése 1935 körül került ismét az érdeklődés középpontjába, amikor felvetődött egy új, sajátosan magyar *irmologion* kidolgozása. Ekkor egy több cikkből álló sajtóvita is kerekedett a témával kapcsolatosan.

Reskó János²⁰ két okot vetett fel cikkében a görögkatolikus egyházi énekek rendezetlenségével kapcsolatban. Az egyik okot abban látta, hogy a görögkatolikus iskolákban —mint felekezeti iskolákban— keveset foglalkoznak a szertartási énekek tanításával. Azt állította, hogy az ilyen iskola többet „csupán akkor adhat, ha az egyházi énektanítás, vallásoktatás és felekezeti általános képzés révén eléri az elérhető maximumot”.²¹ Világosan látta továbbá azt is, hogy az iskolafenntartó egyházközösségek erejük végső megfeszítése mellett is alig voltak képesek az iskola fenntartásának rájuk háruló terheit viselni, olyan súlyos volt az adóztatás. — A másik okot is megfogalmazta, amely az egységes éneklés gátját képezte: az énekeink rendezetlensége, amin nem segített az *Irmologion* sem.

Kerek György makói kántortanító —aki maga is szerkesztett énekes könyveket— örömmel üdvözölte az előbbi cikket, és sürgette az egyöntetű éneklést. Ő egyértelműen ebben látta a görögkatolikus öntudat kifejeződését. S úgy gondolta, hogy ennek csak egyik eszköze az *Irmologion*: „Hogy mit jelent nálunk grekusoknál kántortanítónak, illetve kántornak lenni, azt csak az tudja, akinek hivatása. Mert hiába van meg minden hitközösségnek a Malinics—Boksay-féle hangjegyes gyűjtemény. Mégis ahány hitközösség, annyi féleképpen énekelnek.”²²

Bihari Aladár nyírgyulaji tanító is reflektált Reskó János cikkére. Ő szintén az egyöntetű liturgikus éneklés érdekében írta cikkét, megemlékezve a meg-

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ MOSOLYGÓ J.: „Templomi énekeink. A magyar görögkatholikusok *Irmologionja* II”, *Görög-katolikus Tudósító* XLIX (1923) 3–4.

²⁰ Nyíregyházi tanító volt, aki a „Görög-Katolikus Tanítók Országos Egyesületének rovata” című mellékletet is szerkesztette a *Görög-katolikus Szemle* újságban.

²¹ RESKÓ J.: „Az egyházi ének tanítása”, *Görög-katolikus Szemle* III (1935) 3.

²² KERÉK GY.: „Egyöntetű éneklést ...”, *Görög-katolikus Szemle* VI (1935) 4.

alakult éneklést rendező bizottság munkásságáról is. Élesen vetette fel a kérdést: „Tisztázzuk először is, hogy mit értünk egyöntetűség alatt: a szöveg egyöntetűségét-e, avagy a dallam egyöntetűségét? Mi ellen van kifogásunk, a szöveg ellen-e, vagy a dallam ellen?”²³

Aztán Melles Géza, az egyházmegyei énekbizottság elnöke is bekapcsolódott a vitába. Mindenekelőtt fontosnak tartotta, hogy új, igazi magyar *irmologiont* kell összeállítani, aminek akkor a munkálatai már el is kezdődtek. Ugyanakkor megvédte Boksay és Malinics művét is, bár elismerte, hogy „akadnak ugyan benne egyes énekrészletek, amelyek az általánosan kialakult gyakorlattal s a magyar nyelv szellemével nem egészen egyezően vannak kottára téve”.²⁴ Továbbá igyekezett arra is ráirányítani a figyelmet, hogy ténylegesen volt egyházmegyei főhatósági intézkedés, mely az egyöntetű éneklés érdekében előírta az *Irmologion* használatát: „A cikkírónak emlékeznie kell arra, hogy a »Boksay—Malinics« hangjegyes énekeskönyvnek kötelező templomi használatát s a népiskolai egyházi énektanításnak ehhez való alkalmazkodását a munkácsi püspöki főhatóság 1907-ben körlevélben rendelte el, azt akkor minden egyes egyházközség megszerezte és ma is aszerint él”.²⁵

Az új kiadás terve később sem került le a napirendről, annak ellenére, hogy az 1935 körüli munkálkodás eredménytelen maradt —vagy talán éppen azért—, ugyanis bár elkészült, nyomtatásban nem jelent meg az új változata. Nagy Béla (1941-ben) világosan fejt ki az álláspontját: „Meg lehetne teremteni, és meg kell teremteni a Boksay—Malinics hivatalos énekkönyv II. kiadását, amely egységes, általános, teljes és kötelező lenne a magyar görögkatolikusság életében!”²⁶ — Íme, ezzel lehetne elérni az egységes éneklést.

Ugyancsak az új kiadás igényét jelezte a görögkatolikus sajtóban egy másik cikk írója, Lipusz Lajos is (1943-ban), miközben kritikát mondott az *Irmologionról*: „Három évtized alatt magyar lelkünk a magyar szöveghez hozzáidomította gyakorlatban a magyarosított dallamokat olyannyira, hogy Boksay és Malinics vezérkönyve felett is elhaladt az idő, s ma már nincs egyetlen egyházközség sem, mely e vezérkönyv elavult dallamihoz szigorúan ragaszkodna... Az új vezérkönyv kiadása most kapott aktualitást.”²⁷

A hozzászólásokból leszűrhető: egyházunknak a legfontosabb volt a meglévő liturgikus szövegek mellett a megfelelő magyaros dallam. Ugyanis csak ez segítheti elő azt, hogy egységes legyen az éneklés. És ez vezetett oda, hogy ne hagyják kialudni azt a tüzet, amely az új *Irmologion* utáni vágyat éltette.

²³ BIHARI A.: „Egyöntetű éneklés és énekeskönyv”, *Görög-katolikus Szemle* VI (1935) 4.

²⁴ MELLES G.: „Válasz az egyházi énekek rendezésére vonatkozólag tett felszólalásokra”, *Görög-katolikus Szemle* IX (1935) 4.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ NAGY B.: „A görög szertartás énekei”, *Görögkatolikus Szemle* XLI (1943) 2.

²⁷ LIPUSZ L.: „Egyházi énekeink szépségei s a kántortanító II”, *Görögkatolikus Szemle* XLVI (1943) 3.

5. Az új *Irmologion*

Már az eddigiekből is kitűnt, hogy milyen nagy volt egy új, önálló, magyar, kottás énekeskönyvre való igény annak érdekében, hogy ténylegesen egységesíteni lehessen a magyar görögkatolikus egyház liturgikus éneklését. Az elkészült, de nyomtatásban meg nem jelent mű fontossága abban rejlik, hogy a szláv nyelvű *irmologion*ok mellett ez —amint a vele kapcsolatos dokumentumok igazolják— szakít a szláv hagyományokkal, s dallamkincsében —az eredeti görögöt is figyelembe véve— sajátosan magyar mű, mivel a magyar éneklési módot veszi alapul. Így ténylegesen úttörő munkának számít a magyar görögkatolikus egyházban.

Irmologionunk története két részre osztható. A választóvonalat a hajdúdorogi egyházmegye élén bekövetkezett változás jelzi. A mű keletkezése és első engedélyeztetése még Miklósy István püspök (1857–1937) idejében történt; aztán az ő halála után az új megyéspüspök, Dudás Miklós (1902–1972) újra engedélyezte a kiadást. Ám ez az ő püspöki működése idején sem valósult meg.²⁸

Az első fázisban Legeza József orosi esperes összeállította a kottás énekeskönyvet. A műhöz írt előszóból²⁹ kiderül, hogy Miklósy István megyéspüspök már 1928-ban énekbizottságot nevezett ki, melynek feladatává tette, hogy a liturgikus énekek felett állandóan őrködjék, „vagyis —amint Legeza József írja— vigyázzon arra, hogy szent rítusunk rovására ne kerüljenek énekeink közé olyan szerzemények, melyek híveink áhítatát sértik, és a régi tradíciókat elhomályosítják”. Ez a bizottság a maga kebeléből Legeza Józsefet bízta meg azzal a feladattal, hogy összeállítsa az *Irmologiont*. A megbízatást az indokolta, hogy már harminc éven keresztül végzett összehasonlító kutatásokat a liturgikus énekmód terén. Legeza esperes —saját tanúskodása szerint— nyolc éven keresztül munkálkodott szorgalmasan a könyv összeállításán. Majd pedig az egyházmegyei „énekbizottság több mint tíz éves³⁰ kitartó munka után az Énektárat 1935. május 16-án és 1936. május 7-én Nyíregyházán tartott ülésein újból tüzetesen átvizsgálta, s a szükséghez képest helyesbítette”.³¹ Végül az esperes 1936-ban befejezte az *Irmologiont*. A végső átnézés és ellenőrzés után pedig megszerezte Miklósy püspök jóváhagyását a kiadáshoz.³² Miután mindez megtörtént, már csak annyi maradt hátra, hogy nyomtatásra előkészítse a művet. Ezt

²⁸ Lásd ehhez részletes bemutatásunkat: „Egy ki nem adott *irmologion*”, *Magyar Egyházzene* VIII (2001/2002) 221–228.

²⁹ „Előszó”, iktatószám nélküli irat, 1937. május 29-ről, in *Görög Katolikus Püspöki Levéltár*. (A továbbiakban: GKPL.)

³⁰ Ebbe bele kell érteni Legeza esperes munkálkodásának idejét is.

³¹ „Előterjesztés”, az 1464/1936. számú irat, 1936. június 12-ről, in GKPL.

³² „Folyó évi június hó 12-én előterjesztett kérelmére a Legeza József sz. sz. ülnök, orosi lelkész átdolgozásában újonnan összeállított s egyházmegyéim énekbizottsága által átvizsgált —s a szükséghez képest— helyesbített magyar nyelvű »Liturgikus énektár« kinyomatását s terjesztését ezennel engedélyezem. A kéziratot jóváhagyási záradékkal ellátva ./ . alatt visszazárom. Az Énektár kötelező használatára nézve annak idején külön fogok intézkedni.” Az 1464/1936. számú irat, 1936. június 12-ről, in GKPL.

további szorgalmas munkájával meg is tette, amint beszámol róla: „Én az Énektárat 2 éven keresztül sajátkezűleg leírtam, és nyomda alá elkészítettem”.³³ Aztán a kész munkához az előszót is megírta.³⁴ — Közben azonban az énekek szövegével kapcsolatosan is kifogás érkezett Krajnyák Gábortól, aki már összeállította a Gyűjteményes nagy énekeskönyvét:³⁵ „nézetem szerint az egységes éneklési mód sérelme nélkül, nem volna szabad más szövegeket az irmologionban szerkeszteni”.³⁶ — Időközben Miklósy István püspök meghalt, és „az elkészített kézirat nem került a nyomda alá”.

A második fázisban —már Dudás Miklós megyéspüspök felszentelése után, 1940-ben— Legeza József újra kérelmezte a kiadási engedélyt. Felvázolta a mű addigi történetét, valamint jelezte azt is, hogy Miklósy püspök halála miatt nem jelenhetett meg az egyszer már jóváhagyott, új *Irmologion*. Kérelmét ezzel zárta: „fiúi mély alázattal kérem Nagyméltóságodat az e. m. Énekbizottság megbízásából, hogy az új magyar templomi Énektárt jóváhagyni és az e. megyei templomok és iskolák használatára elrendelni kegyeskedjék”.³⁷ — Kimondatlanul, illetve leíratlanul is az egységes éneklésről van itt szó, hiszen templomi és iskolai használatra szánták a művet.

Ezen a ponton azonban le is zárult az *Irmologion* története. A kérelemre nem került indorzálás. Más irat nincs a levéltárban, amely a mű további sorsáról tudósítana. Csak valószínűsíthető, hogy a II. világháború miatt maradt el a kiadása.

Az új *Irmologiont* az egyházmegyei Énekbizottság³⁸ állandó felügyelete mellett³⁹ úgy állította össze Legeza József, hogy az a magyar sajátosságot viselje magán.⁴⁰ Természetesen sokat kellett ezen dolgoznia, hiszen sajátosan magyar

³³ Iktatószám nélküli irat, 1940. augusztus 15-ről, in GKPL.

³⁴ „Előszó”, iktatószám nélküli irat, 1937. május 29-ről, in GKPL.

³⁵ Lásd a 47. lábjegyzetet.

³⁶ Az 1596/1935. számú irat, 1935. július 15-ről, in GKPL, 140. doboz, 1. csomó.

³⁷ Iktatószám nélküli irat, 1940. augusztus 15-ről, in GKPL.

³⁸ „A bizottság a MAGOSZ igazgatósága által 1924-ben kiválasztott s ennek előterjesztésére a megyéspüspök úr Óexciája által kinevezett, jelesen szakképzett kántorokból s a templomi tipikben és egyházi liturgikus éneklésben jártas lelkészekből áll.” — „Előterjesztés”, az 1464/1936. számú irat, 1936. június 12-ről, in GKPL.

³⁹ „Az e. m. Énekbizottság többszöri összejövetelein, énekről-énekre, sorról-sorra az Irmologiont megbíráltta és jóváhagyta”. — „Előszó”, iktatószám nélküli irat, 1937. május 29-ről, in GKPL.

⁴⁰ Dr. Krajnyák Gábor budapesti esperes-paróchus 1935-ben még nem tudott erről. A készülő műről tudomás szerezve azt kifogásolta, hogy nem az általa fordított szövegeket kívánják a kottákhoz alkalmazni az ugyancsak összeállított *Gyűjteményes nagy énekeskönyvből* (Budapest 1929). Miklósy püspöknek írt levelében —mely az első dokumentum az új *Irmologionra* vonatkozó iratok közül— így fogalmazott: „a budapesti s általában egyházmegyénk területén kifejlődött igazi magyar dallamokat is figyelembe kellene venni. Ezeket az énekbizottság tudomásom szerint nem vette figyelembe ... A hajdúdorogi egyházmegye énekkultúrája a magyar liturgikus nyelv mellett a magyar nyelv prozódijára alapján fejlődik az átvett szláv eredetű dallamokból, hogy azokból magyar dallamokat kreáljon.” — Az 1596/1935. számú irat, 1935. július 15-ről, in GKPL. — Ezzel egyébként olyan levélváltást indított el, mely még kétszer megismétlődött, s melynek iratai mind megvannak a Levéltárban.

dallamok —amint maga is megfogalmazta⁴¹— még nem léteztek a magyar görögkatolikus egyházban. Saját keze írásával így vall erről a kész művéhez írt előszavában: „Mielőtt templomi énekeinket, a különleges magyar hangsúlyt figyelembe véve, összeállítottam volna, hosszú éveken keresztül kutattam, tanulmányoztam az ősi munkácsi, eperjesi, nagyvárad (mely valamikor munkácsi e. m.-hez tartozott), lemergi gör. kath. egyházmegyéék rítusait, liturgikus és köz népénekeit. Tettem ezt azért, hogy templomi, liturgikus énekeink eredetiségét, ősiségét összehasonlítások folytán megállapítsam, és amennyire csak lehetséges volt, a dallamvezetést megjavítsam. Az eredetiséget és ősiséget csak így lehet a feledés homályából napvilágra hozni.”⁴²

Ugyancsak ezt igazolta Melles Géza kanonok, az egyházmegyei Énekbizottság elnöke is, amikor előterjesztést készített a megyéspüspökhöz a mű engedélyezése érdekében: „Megvannak benne a magyar hangsúlyhoz és nyelvi alapsajátosságokhoz alkalmazva, gondos átdolgozással ... a Boksay—Malinics Irmologion összes énekei, több mással kiegészítve”.⁴³

Aztán az egyházmegyei Énekbizottság 1936-os jegyzőkönyve egy rendkívül fontos tényre világít rá ezzel kapcsolatban: egy eredeti görög *Irmologion* felbukkanására. Miután a munkálkodás utolsó két esztendejére egy albizottság⁴⁴ alakult, hogy felgyorsuljon a munka, Nyíregyházán a már kiselejtezett templomi ószláv könyvek között találták meg azt a könyvet, mely az 1500-as évekből való, amint a jegyzőkönyv írja: ez a „konstantinápolyi ó-görög Irmologion másolata. (Ennek eredetije Rómában van.) Gyönyörű dallamait maga Damaszkuszi sz. János szerkesztette és örökítette meg.”⁴⁵ Így aztán az albizottság négy esztendő felölelő folytonos és körülményes munkával elkészítette a konstantinápolyi eredetű *Irmologion* figyelembevételével a már kész magyar liturgikus énektár átdolgozását. „Ez az új énektár a nyolc alaphang legősibb formájának lehangjegyezésével készült el. Énekeinket megtisztítottuk az idegenszerűségtől, egyöntetűsége törekedtünk” — írja a jegyzőkönyv.⁴⁶

⁴¹ „Mi a magyar dallamokat nem vettük fel, mert magyar keleti rítusú dallamok még nincsenek ... azonban énekeinkben nagy figyelmet fordítottam a különleges magyar hangsúlyra és a magyar dallami kiejtésre. Tulajdonképpen ezért kellett a magyar Irmologiont összeállítani. Fialat egyházmegyéinkben ún. provinciális külön magyar dallamok nem is fejlődhettek, ahhoz száz évek kellene.” — Az 1596/1935. számú irat, 1935. augusztus 22-ről, in *GKPL*.

⁴² „Előszó”, iktatószám nélküli irat, 1937. május 29-ről, in *GKPL*.

⁴³ „Előterjesztés”, az 1464/1936. számú irat, 1936. június 12-ről, in *GKPL*. A „több más” műről is beszámol az irat, melyeket a szerző felhasználott a munkája során: „Legeza József esperes az Énektár összeállításánál azonfelül szemé előtt tartotta még a néhai Maczkó Hiláron szentbazilrendi szerzetesnek ma kb. 100 éves Máriapócsi Irmologionját és egy, a nyíregyházi templomunkban talált, tiszta görög dallamú énekeket magában foglaló, bizánci eredetű, ószláv nyelvre fordított hangjegyes énekeskönyvet, valamint az édesatyjától, b. e. Legeza Tivadar beregpapfalvai lelkész hagyatékából szerzett, több mint százéves bécsi barbareumi Irmologiont.”

⁴⁴ Az albizottság tagjai: Legeza József orosi esperes lelkész, Lukács Béla tanító képző igazgató zenetanár és Szilvássy József kántor tanítóképző intézeti rítus-tanár.

⁴⁵ „Jegyzőkönyv”, az 1464/1936. számú irat, 1936. május 7-ről, in *GKPL*, 140. doboz, 1. csomó.

⁴⁶ „Jegyzőkönyv”, az 1464/1936. számú irat, 1936. május 7-ről, in *GKPL*, 140. doboz, 1. csomó.

Összefoglaló gondolatként azt kell ide fűzni, hogy valóban nagy hátrányba került magyar görögkatolikus egyházunk, amikor nem jelenhetett meg nyomtatásban ez a sajátosan magyar kottás énekeskönyv.

6. A Krajnyák-féle énekeskönyv

A Krajnyák Gábor budapesti paróchus által 1928-ban kiadott *Gyűjteményes nagy énekeskönyvről*⁴⁷ a bevezetőben már elmondtuk a leglényegesebb dolgot: megjelennek benne a szünetjelek. A tropárok, kontákok, sztichirák szövegében törtvonal jelzi, hogy a megfelelő dallam éneklésekor mennyit kell egy-egy egységnek tekinteni. Ezzel a jelzésrendszerrel a könyv nagyban elősegíti az egységes éneklést. A hívek a kántorral együtt pontosan tudják követni a beosztás alapján a dallamot.

Ám van egy másik nagy érdeme is a könyvnek, bár ez a személyeskedések miatt nem túlságosan felemelő dolog. Ez pedig az, hogy létrejötté közben, sőt még utána is újból felgerjedt a sajtóvita az egységes éneklésről. A két szempontot valójában nem lehet szétválasztani, így folyamatosságában próbáljuk meg követni az események láncolatát.

Amikor Krajnyák Gábor 1924-ben először kért engedélyt a könyve kiadásához, máris jelezte, hogy a szünjeleket be fogja iktatni a szövegbe: „Különös gondom, a hogy a sztichirák, esetleg más énekek dallam megállási helyeit szemléltető módon megjelöljem. Ezzel nagy mértékben sikerülne az egyöntetű éneklési módot meghonosítani.”⁴⁸ Miután a püspöktől kedvező választ kapott a kiadás tervére —és a módszerére is—, másfél év múlva már bírálatra küldte az első részt az egyházmegyéhez, ismét jelezve: „A könyv összeállításánál fontos kelléknek tartottam az éneklési szünetek megjelölését. Ez ma már minden jobb fajta ó-szláv és görög szövegű énekeskönyvben meg van honosítva. Csak ez a beosztás biztosíthatja az egységes éneklési módot.”⁴⁹

A második rész bírálatra való beterjesztésekor (1927-ben) ismét fontosnak tartotta Krajnyák Gábor megjegyezni: „Az éneklési pauzák megjelölését ebben a részben is folytattam”.⁵⁰ Kozma János, a hivatalos egyházmegyei cenzor elvileg is megfogalmazta véleményét az egységes éneklésről, aztán egészen gyakorlati módon is. „Mikor ... énekeskönyvről van szó, mely nem csak a szertartást végző egyházi személyek kezében fordul meg, hanem a nép kezébe is

⁴⁷ *Gyűjteményes nagy énekeskönyv a görögszertartású katolikus hívek használatára* — Fordította és szerkesztette: dr. KRAJNYÁK Gábor — Kiadja Rózsa Kálmán és neje könyvkiadóhivatal Budapest — folyamatosan adták ki 1926 és 1929 között, az igényeknek megfelelően. — Leírását és bemutatását lásd: *Dokumentáció I.* 467–518.

⁴⁸ Az 1755/1924. számú irat, 1924. augusztus 18-ról, in *GKPL*, 84. doboz, 2. csomó. — Az indorzálás: „Érk. aug. 19. Ezen egyházmegyei főhatóság örömmel veszi tudomásul a kérvényező segédlelkész benn kifejtett elhatározását s ennél fogva annak foganatosításához készséggel adja beleegyezését. Aug. 19.”

⁴⁹ A 197/1926. számú irat, 1926. január 23-ról, in *GKPL*, 100. doboz, 1. csomó.

⁵⁰ A 166/1927. számú irat, 1927. január 21-ről, in *GKPL*, 100. doboz, 1. csomó. — Az indorzálás: Érk. jan. 23. Áttekintés végett kiadatik a cenzúrabizottságnak. Jan. 23.”

ezerszázra kerül, minden egyes legkisebb változtatással számolni kell” — írja. Illetve így folytatja a hosszú bírálat folyamán: „Nagyon sok kívánni valót hagy énekelhetőség szempontjából is. Az énekaesurák nem egyszer úgy vágják [szét] a mondatokat, sőt a szavakat is, hogy énekelve az egyébként elég jó szöveg is értelmetlenné válik.”⁵¹

A könyv harmadik részét is beterjesztette Krajnyák Gábor (1928-ban), és ismét fontosnak tartotta jelezni a tárgyalt szempontunkat is: „A szöveg, miként az eddig bemutatott és jóváhagyott szöveg, az éneklési módnak megfelelően csillagozva lesz az egységes éneklési módnak előmozdítására.”⁵²

Miután Miklósy István püspök 1928-ban jóváhagyta a könyvet, elkezdődtek a róla szóló híradások, még a megjelenése előtt. Az egyikben ismét szerepet kap az egységes éneklés szempontja: „A készülő énekeskönyv üdvös újítása lesz az éneklési pauzák megjelölése, ami nagyban hozzá fog járulni egységes éneklési módunk előmozdításához.”⁵³ A tényleges megjelenés után pedig egy eddig nem említett szempont is jelentkezik az egyik ismertetésben: „Az énekkönyvet is előmozdította, amennyiben a könyv végén a szokott hangoktól eltérő podobna-dallamokat hangjegyezve is bemutatja.”⁵⁴ — Tehát a benne lévő kották is segítik a szertartások egységes éneklését. Maga a szerző pedig a megjelent könyv előszavában ötvözi ezt a két szempontot: „Az egységes éneklési mód meghonosítása végett az énekszövegeket szünjelekkel láttam el és a gyakran előforduló mintadallamokat, úgynevezett podobnákat (sztichira proszomia), hangjegyezve közlöm.”⁵⁵

Az énekeskönyv oly sikeresnek ígérkezett, hogy a hajdúdorogi püspök körlevélben ajánlotta, sőt kötelezővé tette a beszerzését az egységes éneklés érdekében, kiemelve a mi sajátos, tárgyalt szempontunkat: „A dicséretreméltó szorgalommal összeállított könyv egyik értékes újítása, hogy az énekeknel szünjeleket (pausa) alkalmaz, melyek az éneklés egyöntetűségét biztosítják. A templomi éneklés egységesítésének gondolatától indítva, az újonnan megjelent énekeskönyv használatát egyházmegyémre kötelezőleg elrendelem.”⁵⁶

Aztán újabb sajtóbeli értesítés jelenik meg a könyvről (1929-ben), melyben ismét jelen van az egységes éneklés elősegítésének szempontja: „Üdvös újítása szerzőnek, hogy az egész szöveget ellátta szünjelekkel, miáltal az egyházmegyei egységes éneklési módot megoldotta; nagy előnynek kell továbbá tartanunk azt is, hogy a mintadallamokat kottázva közli a könyv végén.”⁵⁷

⁵¹ „Hivatalos bírálat Dr. Krajnyák Gábor Általános Egyházi Énekkönyv c. művének II. részletéhez”, az 1570/1927. számú irat, 1927. július 27-ről, in GKPL, 100. doboz, 1. csomó.

⁵² Az 550/1928. számú irat, 1928. március 14-ről, in GKPL, 100. doboz, 1. csomó. — Az indorzálas: „Érk. márc. 15. A cenzúrabizottságnak. Márc 15.”

⁵³ „Készül az új nagy énekes könyv”, *Chrysostomos V* (1928) 80.

⁵⁴ „Új ima- és énekkönyveink”, in *Máriapócsi Virágoskert V/9* (1929) hátsó borító.

⁵⁵ „Előszó” a könyv [5.] lapján.

⁵⁶ „2280. Dr. Krajnyák: Nagy énekeskönyvének kötelező használata”, in *Hajdúdorogegyházmegei Körlevelek I-II* (1929) 2. — *Forrásgyűjtemény*, 73.

⁵⁷ *Görög-katolikus Szemle X* (1929) 3.

Aztán egy még újabb tudósítás is kiemelte: a könyv „az egyöntetű éneklés szempontjából fontos cezúrákkal és egyes énekek hangjegyekkel való ellátása minden dicséretet megérdemel”.⁵⁸

Egy, az eddigieknél részletesebb magyarázat is napvilágot látott az énekeskönyvvel kapcsolatban (szintén 1929-ben), s ezzel el is indult a sajtóvita. Ez —természetesen— szólt a könyv kettős újdonságáról is, melyből a szünetjelek alkalmazásáról szóló rész a következő: „Dr. Krajnyák Gábor ezen Énekeskönyvébe eddig magyar énekeskönyvben még nem tapasztalt újítást is hozott be. A szöveg írásjelei sokszor zavart okoztak az éneklésben, igen gyakran megtörtént az, hogy az énekesek nem egyformán hajlították az éneket, egyik-másik tetszés szerint osztotta be a szöveget. Ezen a bajon is segített a szerző, az egységes éneklési mód meghonosítása végett az énekszövegeket szünet (ütem) jelekkel látván el, minek következtében az énekesek látják, hol kell az éneket hajlítani, vagy megszakítani.”⁵⁹

Természetesen a válaszból sem maradhatott ki a könyv újdonságát jelentő részlet a szünetjelekről, illetve az egységes éneklésről: „A könyv egyik legfontosabb újítása az, hogy ütemvonalakkal jelöli éneklés közben a megállásokat. Erre nagy szükség volt, mert ezután a kántoroknak éneklés közben több száz emberrel szemben nem kell erőlködve kiválni hangjukkal, a leglaikusabb ember is figyelemmel lesz a szembetűnő ütemvonalakra. Gyakorlati szempontból nem tudjuk ugyan egyelőre elbírálni, helyesen történt-e meg az ütemvonalakkal való beosztás. Majd később az élet, kántortanító kartársaim tapasztalatai fogják eldönteni ezt a kérdést.”⁶⁰ — Aztán a kántorok képzésének csekélysége miatt, különösen a gyakorlati tanulások hiányosságai miatt folytatják a vitát, valamint arról vitatkoznak, hogy a szerző hozzányúlt-e a mintadallamokhoz (podobna), amikor kottával látta el őket.⁶¹

Aztán 1936-ban újraindult a sajtóvita. Ekkor már nem csak a Krajnyák-féle énekeskönyvről vitatkoztak, hanem egyáltalán az egységes magyar görögkatolikus egyházi éneklésről. Ám nem maradhatott ki ez az alapvető mű sem a vitából. Az indító írás részlete: „Tisztázzuk először is, hogy mit értünk egyöntetűség alatt: a szöveg egyöntetűségét-e, avagy a dallam egyöntetűségét? Mi ellen van kifogásunk, a szöveg ellen-e, vagy a dallam ellen? Vannak pld., akik a Krajnyák féle szünetjeleknél dűhbe gurulnak; van, aki nem érti, miért kell ugyanazt az éneket negyedik hangra venni, amelyiket ezelőtt első hangra énekelte, és így tovább.”⁶² Az írás szerzője világosan meg is válaszolta a maga

⁵⁸ SIMON Gy.: „Liturgikus főpásztori rendelkezések és liturgikus élet a hajdúdorogi görögkatolikus egyházmegyében”, in *Máriapócsi Naptár* 1933. Budapest 1932. 78. — *Dokumentáció* II. 330.

⁵⁹ POPOVICS A.: „Az új énekeskönyv”, *Görög-katolikus Szemle* XIII (1929) 2–3.

⁶⁰ SZILVÁSSY J.: „Hozzászólás az új énekeskönyvhöz”, *Görög-katolikus Szemle* XVIII (1929) 2.

⁶¹ POPOVICS A.: „Dr. Krajnyák nagy énekeskönyve”, *Görög-katolikus Szemle* III (1930) 1–2. — SZILVÁSSY J.: „Hozzászólás az új énekeskönyvhöz”, *Görög-katolikus Szemle* VI (1930) 1–2. — KRAJNYÁK G.: „Hozzászólás az új énekeskönyvhöz”, *Görög-katolikus Szemle* VII (1930) 3.

⁶² BIHARI A.: „Egyöntetű éneklés és énekeskönyv”, *Görög-katolikus Szemle* VI (1935) 4.

által feltett kérdést: „A magam részéről egyöntetűség alatt egységes szöveget gondolok, egységes dallammal”.⁶³

A vita folyamán új szempont is felmerült: Csak akkor lesz az éneklés egyöntetű, ha nagy mennyiségben, olcsó énekeskönyvvel lehet ellátni a híveket. Egyházmegyei körlevél rendelkezett arról, hogy be kell vezetni a Krajnyák-féle énekeskönyvet, viszont az meglehetősen drága, tehát a második követelménynek, az olcsóságnak nem felel meg, bár „felismeri az énekeskönyv használhatóságát, s mint ilyent, az egyöntetűség felé való haladás kiinduló pontjának jelöli meg”.⁶⁴

Azonban az alaptéma is mindig jelen volt. Krajnyák Gábor védekezik, hogy ő a régebben magyarra fordított szövegeket nem változtatta meg, legfeljebb csak javított rajtuk, amikor egybevetette a görög szövegekkel. Egyébként pedig —mint írja— arra törekedett, „hogy mindenben szertartásunk követelményeit szolgáljam és rendszeres, teljes énekeskönyvet az énekszünjelek alkalmazásával nyújtsak”.⁶⁵

Meg kell említeni még egy nem túl eufemisztikus megjegyzést is az egyik cikkből: „Nem volna érdektelen egy kívánság-hangversenyt tartanunk a háromféle énekes könyv felett: (Danilovics—Krajnyák—Kozma⁶⁶). Melyiket kedvelik legjobban kántoraink és híveink? S ha új kiadást kellene rendezni, melyiket rendelnék meg legszívesebben?”⁶⁷

Mindenesetre, az állapítható meg a Krajnyák-féle *Gyűjteményes nagy énekeskönyvvel* kapcsolatban, hogy ténylegesen elősegítette —bár meg nem oldotta— az egységes éneklést a magyar görögkatolikus egyházban. Ugyanis egyrészt nagy mennyiségben jelent meg, ráadásul folyamatosan, az igények szerint, másrészt pedig újítként bevezette az éneklésben a szünjelek alkalmazását.⁶⁸

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ SZEMERSZKY J.: „Egyöntetűség felé”, *Görög-katolikus Szemle* VII (1935) 4.

⁶⁵ KRAJNYÁK G.: „Szeretési könyveink magyar fordításai”, *Görögkatolikus Szemle* XIX (1943) 2. — Ezzel válaszolt a következőre: KOZMA J.: „Szeretési könyveink magyar fordításai III.”, *Görögkatolikus Szemle* XV (1943) 3.

⁶⁶ Ez az időközben megjelent énekeskönyv a papi zsolozsmáskönyv kivonata a híveknek: *Énekeljétek a mi Istenünknek! Görögszertartású katolikus egyházi énektár és imakönyv* — A „*Dicsérjétek az Úr nevét*” című egyházi zsolozsmás könyv kivonata. Tartalmazza az ünnep- és vasárnapi szent szolgálatok nyilvános részeinek magyar fordítását az Apostoli Szentszék által kiadott hiteles egyházi szövegek nyomán, különös tekintettel a közhasználatú ima- és énekszövegekre. Miskolc 1937. A „Keleti Egyház” kiadása. — Leírását és bemutatását lásd: *Dokumentáció* I. 643–656.

⁶⁷ BABA M.: „Énekszövegeink egységesítése”, *Görögkatolikus Szemle* XLII (1943) 2.

⁶⁸ Ez utóbbi szempont annyira jelentős, hogy még a világi sajtó is felfigyelt rá: „Fordítása magyaros és előnye, hogy az énekszövegek szünjelekkel vannak ellátva, ami az egységes éneklési módot nagyban előmozdítja”. *Nemzeti Újság*, 1930. június 15.

II. HANG

647

még - is félelemtől el - fo - gód - va
ki - ál - tá Ne - ked: Úd - vöz - légy!
Dicsőség a te alázatosságodnak, Em - ber - sze - re - tő.

2.

Lassan.

Efrá - ta há - za,
szent vá - ros,
a pró - fé - ták di - cső - sé - ge,
é - ke - sítsd föl a haj - lé - kot,
mely - ben Is - ten Fi - a szü - le - tett.

Az Efráta háza mintadallam a *Krajnyák-féle* Gyűjteményes nagy énekeskönyvből.

7. Kitekintés: a Hittudományi Főiskola segítségével

Kitekintésként meg kell említenünk a Hittudományi Főiskola segítségét az egységes éneklés problematikájában. Ugyanis az Intézmény alapítása éppen a tárgyalt század közepén történt (1950-ben), s tevékenysége már átnyúlik a következő korszakra.

Mindazonáltal nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tevékenységet, melyet az egységes éneklés meghonosítása terén végzett és végez. Zenében és éneklésben jól képzett tanárok tanították a kispapokat az éneklésre: Zengő Mihály, Keresztes Szilárd, Keresztes Gábor, Cselényi István Gábor, Gebri József. Gondot fordítottak arra, hogy pontos kottákat készítsenek. Igaz, hogy ezeket kinyomtatni és kiadni nem lehetett az elnyomatás időszakában. De az egységes tanulás következtében viszonylag egységes lett az énekkultúra és maga az éneklés is a magyar görögkatolikus egyházban azáltal, hogy a fiatal papok már ezt vitték ki a hívek közé.

8. Összegzés

Amint tehát látható, a magyar görögkatolikus egyházban folyamatosan megvolt a törekvés az egységes liturgikus éneklésre. Gyökereit fel lehet fedezni abban a több évszázados küzdelemben, hogy a magyar híveknek magyar legyen a liturgikus nyelvük. Ez a küzdelem még csak kéziratos fordításokat eredményezett a XVIII. században. A magyar nyelvű imakönyvek és énekeskönyvek kiadásának kezdete már a XIX. századra datálódik (Roskovics). Ekkor, és főleg a XX. század első felében —amelyet áttekintettünk—, már gondot tudnak fordítani arra is, hogy ténylegesen olyan könyvek legyenek a híveink kezében, amelyekből minden istentiszteletbe be tudnak kapcsolódni, minden szertartást énekelni tudnak (Danilovics, Krajnyák). Aztán pedig egy újabb szempont jelenik meg az éneklés egységesítése terén: a kottás énekeskönyv kiadása (Boksay—Malinics). Amikor pedig kiderülnek ennek hiányosságai (a magyar kiejtés nem követi a szlávos dallamokat), akkor gondoskodnak a sajátos magyar irmologion kidolgozásáról. Azt már sajnálatos tényként kell elkönyvelnünk, hogy a II. világháború, majd a megyéspüspök halála megakadályozta a nyomtatásra kész mű kinyomtatását.

A nyíregyházi Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskolán 1950-től folyó énekkottatás adott kezdeti reménységet arra, hogy az éneklésünk megiscsak egységesül. S íme, ma azt lehet tapasztalni, hogy az úgynevezett „nyíregyházi dallamot” —valamilyen fokon— az egész magyar görögkatolikus egyházban ismerik a hívek. Bár el kell ismerni, ma is van tennivaló a liturgikus éneklésünk egyöntetűségének elérése terén.